

κειμήλια της μονής. Το 2002 αγοράστηκε από το Ελληνικό Κράτος και κατατέθηκε στο Μουσείο για να συντηρηθεί και να εκτεθεί.

Κατευθυνθείτε στην Αίθουσα 10 «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο».
Εντοπίστε τα μουσικά και λειτουργικά χειρόγραφα, καθώς και το τυπωμένο Ευαγγέλιο

Στα χρόνια μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453), οι μοναχοί συνεχίζουν να επιδίδονται στο δύσκολο έργο των χειρόγραφων βιβλίων, παρά τη διάδοση και την κυκλοφορία των τυπωμένων εκδόσεων που προέρχονταν από τη Δύση.

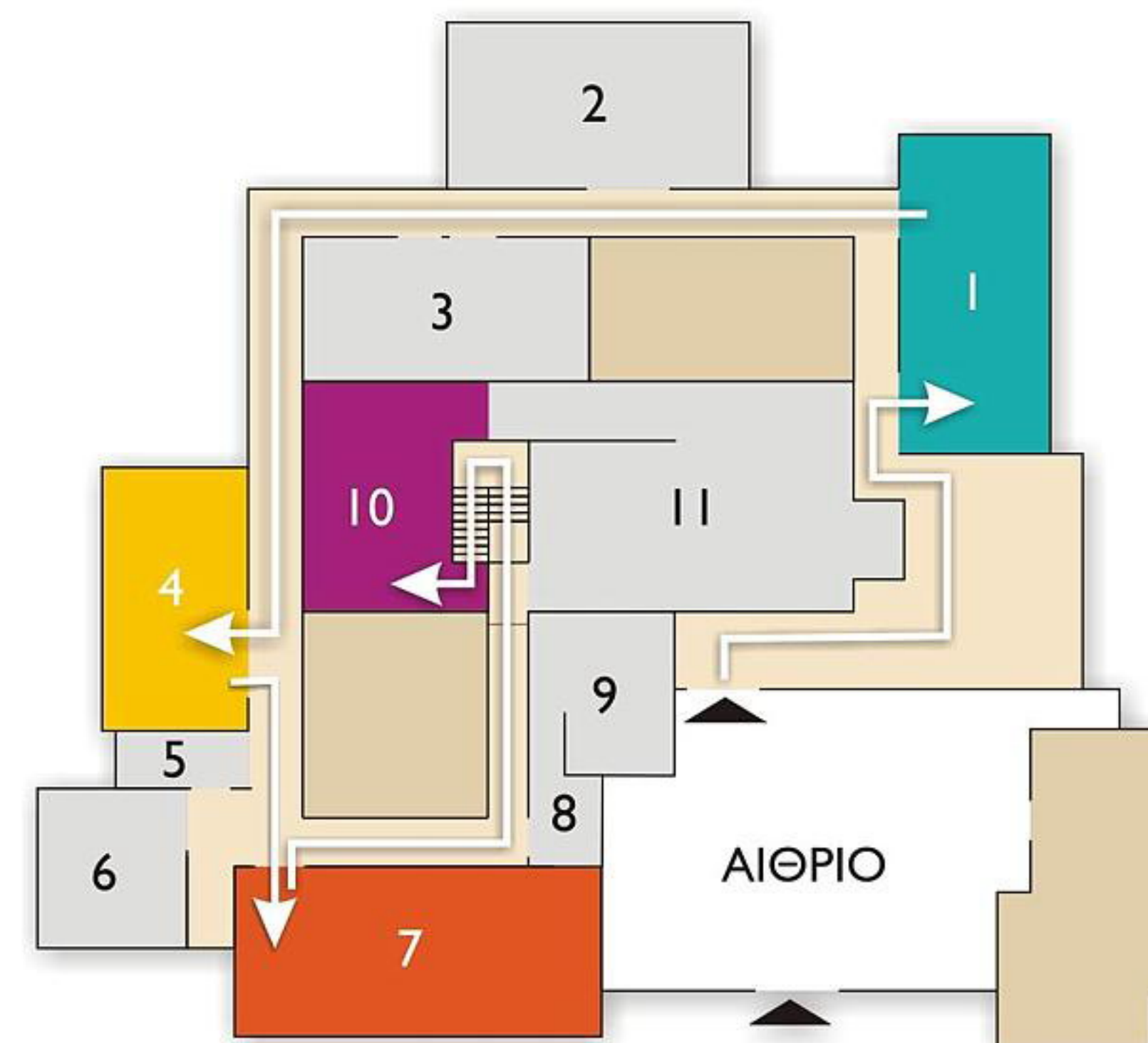
Παρατηρήστε, στη δεξιά προθήκη, τον κώδικα με τις τρεις Λειτουργίες. Η γραφή τους διαφέρει από την καλλιγραφική και επιμελημένη γραφή των περισσότερων χειρογράφων.

Στην ίδια προθήκη μπορείτε να δείτε και μουσικά χειρόγραφα. **Παρατηρήστε** στα δεξιά το ξύλινο οπισθόφυλλο, όπου πιθανώς απεικονίζονται κινήσεις χεριών σχετικές με τη μουσική.

Στην απέναντι ακριβώς προθήκη **δείτε** το Ευαγγέλιο του 1671. Είναι το μόνο τυπωμένο βιβλίο της έκθεσης του Μουσείου. Εντοπίστε τις ομοιότητες και τις διαφορές του με τα χειρόγραφα που είδατε στις προηγούμενες αίθουσες.

Επιμέλεια εντύπου: Ρ. Βεροπουλίδου, αρχαιολόγος
Επιστημονικός συνεργάτης: Γ. Παπαζώτου, αρχαιολόγος

Ανακαλύψτε την αθέατη πλευρά του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Θεματική επίσκεψη: Το χειρόγραφο

Τα βιβλία σε όλη τη βυζαντινή εποχή αντιγράφονταν με το χέρι, γι' αυτό και ονομάζονται **χειρόγραφα**. Από τη βυζαντινή εποχή, που διήρκεσε 1100 χρόνια, μας σώζονται περίπου 30.000 χειρόγραφα, αριθμός μικρός αν σκεφτεί κανείς ότι σήμερα τόσα βιβλία διαθέτει μια μεσαία δημόσια βιβλιοθήκη. Από αυτά τα χειρόγραφα 960 είναι εικονογραφημένα. Ως την ανακάλυψη της τυπογραφίας, το 1454, κάθε βιβλίο ήταν χειρόγραφο και επομένως μοναδικό, μια και κανένα άλλο δε θα μπορούσε να του μοιάζει εντελώς. Έτσι, τα χειρόγραφα και ειδικά τα εικονογραφημένα ήταν υπερβολικά ακριβά και μπορούσαν να αποκτηθούν μόνο από τους πολύ πλούσιους πολίτες και τα ιδρύματα.

Πηγαίνετε στην Αίθουσα 1 «Ο Παλαιοχριστιανικός Ναός». Βρείτε το φύλλο από τον Πορφυρό Κώδικα της Πετρούπολης

Πρόκειται για ένα φύλλο από Ευαγγέλιο του βου αιώνα. Το Ευαγγέλιο είναι γραμμένο με ασημένια κεφαλαία γράμματα (μεγαλογράμματη γραφή) πάνω σε περγαμνή βαμμένη πορφυρή, γι' αυτό και ονομάζεται «πορφυρό». **Παρατηρήστε** τις συντομογραφίες ΠΗΡ (Πατήρ) και ΙC (Ιησούς) που είναι γραμμένες με χρυσά γράμματα.

Ο κώδικας γράφτηκε στην Κωνσταντινούπολη και διαμελίστηκε για πρώτη φορά την εποχή των σταυροφοριών. Φύλλα του κώδικα εντοπίζονται από τότε σε διάφορα μέρη της Ευρώπης, αλλά το μεγαλύτερο μέρος του κώδικα βρισκόταν στο Σαμουρσακλί της Καππαδοκίας, από όπου και αγοράστηκε για την Αυτοκρατορική Βιβλιοθήκη της Πετρούπολης. Το φύλλο που βλέπετε εδώ ήταν οικογενειακό κειμήλιο προσφύγων από την περιοχή Καισαρείας.

Κατευθυνθείτε στην Αίθουσα 4 «Από την εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών». Βρείτε το Χειρόγραφο Ευαγγέλιο

Το πολυτελές ευαγγέλιο από φύλλα περγαμνής γράφτηκε στο τέλος του 11ου αιώνα, πιθανότατα σε κάποιο σπουδαίο βιβλιογραφικό εργαστήριο της Κωνσταντινούπολης, όπως δείχνει η πλούσια διακόσμησή του και η επιμελημένη καλλιγραφική γραφή.

Το βιβλίο, με τη μορφή που το γνωρίζουμε σήμερα, εμφανίστηκε το 2^ο αιώνα μ.Χ., όταν οι γραφείς άρχισαν να διπλώνουν τα φύλλα σε τεύχη, τα οποία στο τέλος έδεναν σε έναν τόμο. Αυτός ο τύπος βιβλίου λέγεται **κώδικας**.

Η **περγαμνή** κατασκευαζόταν από δέρμα ζώου. Πήρε το όνομά της από την Πέργαμο της Μ. Ασίας, το κυριότερο κέντρο παραγωγής και διακίνησής της.

Παρατηρήστε τη μικρογραφία (εικόνα) στα αριστερά, όπου απεικονίζεται ο Ματθαίος με τα σύνεργα της γραφής να αντιγράφει από έναν κώδικα πάνω στο αναλόγιο. Στα δεξιά βλέπετε την αρχή των περικοπών του Ευαγγελίου του με πλούσια διακόσμηση.

Το χειρόγραφο φαίνεται ότι προοριζόταν ως αφιέρωμα σε κάποιον άγνωστο σε μας ναό ή μονή, όπου φυλάχθηκε ως ιερό κειμήλιο στο πέρασμα των αιώνων, κάτι που εξηγεί και την καλή κατάσταση διατήρησής του.

Πηγαίνετε στην Αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου». Εντοπίστε τους χειρόγραφους κώδικες: το Συναξάριο Εφραίμ και το Ευαγγέλιο

Κοιτάξτε τα χειρόγραφα από φύλλα περγαμνής. Το κείμενο αναπτύσσεται σε δύο στήλες με μικρογράμματη γραφή. **Παρατηρήστε** πόσο διαφορετικός είναι ο γραφικός χαρακτήρας των χειρογράφων. Τα χειρόγραφα αυτά είναι ιδιαίτερα λιτά, σε αντίθεση με το πλούσια διακοσμημένο Ευαγγέλιο της προηγούμενης αίθουσας.

Το **συναξάρι** είναι ένα βιβλίο που περιγράφει βίους αγίων.

Παρατηρήστε στο κάτω μέρος του Ευαγγελίου τη στάχωση, δηλαδή το δέσιμο των φύλλων του κώδικα με το εξώφυλλο.

Τα δύο αυτά χειρόγραφα διατηρούνται σε καλή κατάσταση, καθώς αποτελούσαν κειμήλια οικογενειών ή κοινοτήτων και φυλάχθηκαν με προσοχή. Μάλιστα το Συναξάριο Εφραίμ, που προέρχεται από την Ιερά Μονή της Παναγίας της Εικοσιφοίνισσας, κλάπηκε το 1917 από Βούλγαρους στρατιώτες μαζί με άλλα